ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 7 ռուբլ, կէս տարվանը 4 ռուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Ծատուրեանի և Արապխանեանի խանութում.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Այդ էլ մի մօդա։—Ներքին տեսութիւն։ Մեր լրագրութեան անընական դրութիւնը։ Որքան ծանօթ է Ռուսաստանը Կովկասի հետ։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Գերմանիա։ Թիւրքիա։ Սերբիա։ Արտաքին լուրեր։—Խառն լուրեր։—Յայտարարութիւններ։—Բանասիրական։ Վարինկի վեչերը։

ԱՅԴ ԷԼ ՄԻ ՄՕԴԱ.

—

Մեր լրագրի հրատարակման առաջին տարի «Մշակը» ունէր 500 բաժանորդ։ Հետևեալ տարիներում բաժանորդների թիւը աւելացաւ և հասաւ մինչև 600 և մէկ տարի մինչև 700։

Ընթերցողը կը կարդայ ներկայ համարի ներքին լուրերում որ այժմ մենք ունենք 405 բաժանորդ։ Ճշմարիտ է աորագրութիւնը դեռ շարունակվում է, բայց արդեօք կը հասնի մեր բաժանորդների թիւը 6 կամ 7 հարիւրի, ինչպէս որ եղել է անցեալ տարիներում,—այդ չը գիտենք։

Իսկ յոյս ունենալ թէ մեր բաժանորդների թիւը կարող է աճել, համել հազարի,—այդ տեսակ յոյսից, ճանաչելով հայոց հասարակութիւնը, մենք վաղուց է որ ձեռք վերցրինք....

Ինչ է պատճառը որ մեր լրագրի բաժանորդների թիւը ոչ թէ միայն չէ աճում, բայց և գուցէ պակասում է։

Պատճառներ գուցէ շատ կան, բայց գլխաւոր պատճառներ միայն հետևեալ երկուս կարող են լինել՝ կամ առաջին տարիների բաժանորդների շատութիւնը կարելի է բացատրել գործի նորութեամբ,—իսկ հայերն յատուկ է գրաւվել ամեն տեսակ նորութեամբ,—կամ նորանով թէ մեր լրագիրը առաջին տարիները աւելի լաւ էր գնում, քան թէ այժմ....

Առաջին պատճառը մեզ թըւում է անհերքելի։ Մենք շատ ընտանիքներ ճանաչում ենք, գոնէ Թիֆլիսում, որոնք գրվեցան մեր լրագրին միայն նորութեան պատճառով։ Առաջին տարիները դա էլ մէկ տեսակ մօդա էր դարձել....

Իսկ երկրորդ պատճառի վրա մենք մինչև անգամ դատողութիւն անել չենք կամենում։ Թող այդ պատճառի հիմնաւորութեան կամ անհիմն լինելու մասին դատողութիւն անէ ինքն հասարակութիւնը, կամ աւելի լաւ է ասենք՝ հասարակութեան խղճմտաւոր և մտածող մասը....

Բայց մի երրորդ և նոյնպէս նշանաւոր պատճառ կայ, որ մեր լրագրի բաժանորդների թիւը եթէ չէ պակսում, չէ էլ աւելանում, այն է որ մենք ուրիշ հայ լրագիրների պէս ոչ ոքին աորագրութեան տոմսակներ չենք ուղարկում, չենք սաղացնում մեր աչքրանքը, բռնի չենք տարածում մեր թերթը ոչ Թիֆլիսում, և ոչ էլ գաւառներում, այլ հանգիստ սպասում ենք բաժանորդներին մեր խմբագրատան մէջ։

Իսկ եթէ ճշմարիտ է որ մեր լրագիրը էլ չէ համապատասխանում ժողովրդի պահանջներին, եթէ ճշմարիտ է որ մենք մեր հինգ տարվայ գործունէութեան մէջ մաշվել ենք, և մեր բաժանորդներից նիւթապէս ապահոված չը լինելով, չը կարողացանք ժամանակաւորապէս գոնէ ազատվել մեր աշխատանքից, շունչ քաշել, մեր ոյժը վերանորոգել և մեզ համար օգնական նոր, թարմ ոյժեր հաւաքել, հինգ տարի շարունակ փակվեցանք չորս պատերի մէջ, քաղաքից մի քայլ չը հեռացանք և մտաւորապէս սպառվեցանք,—այդ թող միայ մի ծանր բեռի պէս այն մեր հասարակական շրջանի խղճմտանքի վրա, որ մեզ այդ բանինստիպել է....

Ձեզ համար այդ մօդա էր,—իսկ մեզ համար հինգ տարվայ ծանր, տաժանակիր աշխատանք։

Թող ուրիշը երևայ, որ մեզանից լաւ տանէ հայոց լրագրութեան գործը և իր յայտնած մտքերով աւելի համապատասխան և օգտաւէտ հանդիսանայ ժողովրդի պահանջներին,—մենք շատ ուրախ կը լինենք։

Բայց մինչև որ ուրիշը չը յայտնվի,—մենք կը շարունակենք մեր գործը մինչև մեր վերջին շունչը...

Թող այդ խմանան մեր բոլոր բարեկամները, բայց մանաւանդ մեր թշնամիները։

Գ. Ա.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՎԱՐԻՆԿԻ ՎԵՉԵՐԸ

—

(Շարունակութիւն)

Գնաց, գնաց իմ խիղճ Մակակօի աճկիրը... վուրդի էր կանդնի, վուրդի էր մոիկ արի, վուր օթախն էր ուփրօ գովի, վուրի սարք ու կարքն էր ուփրօ հաւնի, ինքն էլ չէր գիդի. ամա գիփունի վրա շատ իրան բիձա Ալէքօի օթախն էր արթիցնում նրան։ Վուղչ Դարամանիանը, կօսէիք, պատերու վրա է դաջած... քանի մէրիք, ծառիր, ձիավուրնիր, յուրմնուրդնիր, մծէվարնիր, նիտու անիղնիր, հէնց բունէ ինքը Գարգան-քէչանն էլ դուս էր բերած էնդի։

Կուլի մէ օր բիձա Ալէքօն յուրմնուրդ է էլի, փիքր արաւ Մակակօն, ու էնդուր էլ իր օթախն էսէնց է շինել տուէ. ամա էս վունց է էլի, վուր ինչկլի էսօր չէ իմացի։

Ո՞վ գիդէ, Մակակօջան, շատ կարելի է, վուր մէ օր պարուն Ալէքօն ջօմարդ ձի նստող է էլի, շատ կարելի է լաւ նիտ ու անիղ բանեցնող է էլի. իս էտունց խաբարութին չունիմ. ամա ասում ին, վուր խիստ Աստուածապաշտ չէհէլ է էլի իր ժամանակին ու ախպրտերանցմէն էնդուր է բաժնվի, վուր էս փուչ աշխրքեմէն հիւանդ ու անապատ մանի. մադրամ բախտը, խօմ գիդիք, խղճի գլխին օյին էկաւ ու մէ կնիկը վուր մեռաւ, մէկէլին ուզէլ էրիս։ Ցուրս անիլը կի, ասում ին, խիստ լաւն է գիդացի. ամա էնէնց յուրս, վուր վունց մծէվար է էլի հարկավուր, վունց նիտ ու անիղ... էնէնց բերում է էլի բանը, վուր ուրիշի ջիբի փուղիրը մէ նմուշում թիւերով ու վուտներով իր ջիբն է էլի յուրս գնում։ Ամա գրուսան ու ղուրթը Աստուած գիտէ, Մակակօ ջան. դուն խօ գիդիս, իս էտ հանգի ասս կօսէրուն չիմ աւտում։

Վիրչը Վարինկէն էբի Մակակօին իր օթախն ու ասաւ՝ «այ էս էլ իմ բուդուարը, միթամ իմ խռովելու օթախն, ասում է» ու մէմէկ մէմէկ յիդ էր պատմում էս խօսքի նշանակութինը, վուր ղօնաղնիրը կցեցին գալը ու Վարինկէն դուս վաղեցաւ նրանց դէմ ու առաջ։

Մնաց Մակակօս Վարինկի բուդուարումը մէնակ ու ձիւ չարս էլաւ նրա դաթրած ծնգներուն. էնէնց վէր ննգաւ դիւանի վրա, վուր կինաղամ լիթօնը բլաւ պրուժինի յարարաթեմէն։

«Էս էլ ինչ էր քա» ասաւ Մակակօս ու կցից վրէն օրրվիլ։

***

Վարինկի բուդուարն ու Մակակօս մէնակ էնդի...

Արա հիմի իս սիրուն, Մակակօ ջան, հիմի է երևում ինչոր վուր իս. էտ օթախը առանց քիզ մէ գրօշ էլ չաժէ. էրանի քունն ըլի. ինչ կօնիս. իժում խօմ էլ էտ Մակակօն չիս ըլի, Մակակօ ջան... էհ գլուխը քարը տայ, մասի ծէրիրը խօ էլ էտէնց բըրչաած չի ըլի։

Ինչիր փիքր արաւ Մակակօս մէ քանի նմուշումը, ինչ խուռը խուռը հոգուցնիր դիւիր էկաւ նրա դօշմէմէն։

Վարինկէն վուր խռովում է, ասում էր Մակակօս, էս օթախումն է թախկէնում ու էս դիւանի վրա օրրվում. իրան Մակակօի խռովելու օթախը կի թօնդրատունն էր, վուրդիւր ղայիմ կօխպըռվում էր խանդիխան ու թարէքի կշտին, մէ հին կտրած զանդիկի վրա նստած, սաղ սահաթնիր էր անցկացնում ինչրու եա չարացած մարթը դուս կէհէր տանեմէն, եա նրա ջնիրը կու դուս կորչէին նրա ջանեմէն։

Հալբաթա, ասում էր Մակակօս, էս տներուն, էս տներու տանդիկնին էս հանգի բուդուար կու սազէր ու իր համա թօնդրատունն էլ հաւամ էր. ամա միթէ ինքը չէր սաղցայ էստի...

Վիկացաւ ու տրիւմօի առչիւը կանգնեցաւ... իրան էլ դուր էկաւ իր պատկիրը... էսէնց սիրուն ջէր չէր տեսի իր գլուխը։ Մտիկ, ասում էր, հալիւէն էլ ուրիշ հանդն է չանց տալի էստի։

Խան մէ կուռը վիքաչից, խան մէկէլը, խան մէ կլխնեմէն տնգլից իրան, խան մէկէլեմէն, ժպտաց, ծիծաղեցաւ, խաղաց թվլթը թըլթը անելով, իժում լիզուն հանից ու քօքօլա աճելով «քու աչկն էլ» ասաւ հալիւէն ու հիռացաւ։

Ննգաւ մէկէլ բանէրու ջանը. մէ իմքին, մէ իմքին չէթող, վուր ձեռը չէր դիբցրի. դիփ տնգլից, դիփ տիղէն արաւ՝ կրեսլէքը, սօլի սուփրէն, լամպէն, չամդնիրը, էտաժէրկի վրա դարսած մանդր ու մունդր բանիրը, դիփ, դիփ. օմքին տեսիլ էր, կօսէր մէ սիրուն թռչուն է սիրուն ղափաղումն ու կտուցով խան մէ իմքնի հիդ է խաղում խան մէկէլի հիդ։

***

Սիրտը բարկեցաւ, ոչով չէր տուն գալի ու ինքը գարեգվա չէր անում դուս գնալը։

Նստեցաւ էլի դիւանի վրա, էլի իր թօնդրատունն ու կացարանը միտը ննգաւ...

Աստուած, ասում է, հալալն է տալի ու ինչով ինքը հալալ չէր, ինչով իր մարթը հալալ չէր... Արուտեան ինչրու մութը իրանց փէչակին մուզարար նստած ին, իրանց թէքայ հացը աշխատում ին, ոչովումէն վունչիչ չին խլում, ոչովուն չին գրնում, ոչովուն չին լացցնում, ոչովիմէն չին անիծվում ու էստու վրա հալալը վօրը կուլի, ասում էր Մակակօս...

Ղուրթ է, իր մարթը մէ պասի միղ ունէր. էտ էն է, վուր խանդիխան մուչաիք էր վէր տալի իրան Մակակօին. ամա էստու ջաւիմէն ինքն էր քաշում. ով ինչ դաւի ունէր, ումն ինչ էր պակսում, ու միթէ էսէնց պասի բանի համա, վուրը էն էլ հալբընը մէ ջէր ձիւ էր պատահում, Աստուած ջիգր է անում։ Եա ասինք մարթը խիստ էլ միղավուր է. ինքն ինչով էր միղաւուր խիղճը։ Էսէնց էլ իր սիրեկան կէկէլն ու Նինուցին, նրանք ինչ դէթ ունէին Աստծու մօդ։ Էսղադա դովլաթը կի բիձա Ալէքօին է տուի։ Ինչի, ինչ էր արի նա, ինչ Աստծու դուրեկան բան էր ղուրծի։ Էն հանգը, վուրի նմանը, վուրի տասնէն մէկը, հարըրէն մէկը իր մարթը, կէկէլի մարթը, Նինուցու մարթը, ուրիշ էլ շատիրը չին արի, չին կատարի... ինչ էր, ինչ պատճառը։

Բիձա Ալէքօի օթախը միտն էկաւ ու պատերու վրա դաջած յուրմնուրդնիրը։—Հա էս է, էս կուլի պատճառը, ասաւ Մակակօս, վուր Ալէքօն էս ղադա փուղիրը մօդ է արի, էսէնց դօվլըթի տէր է դառի։ Նրանի իր մարթն էլ, ինքն էլ յուրմնուրդ էին էլի... էնչախը խօ իրանք էլ կունէնէին էս հանգի տուն ու տիղ... ամա յուրս անիլը վուր առանց արուն թափիլ չէր ըլի, նա վունց պիտի թռչուննիր ու ղաղաննիր էր սպանի, վուր մէ հաւ մորթելու վրա ջանը դուս էր ննգնում։ Համ էլ ով յուրմնուրդ է, ղանա բիձա Ալէքօ կու դառնայ. բաս ինչի իրանց թաղի Դաթերօն հարուստ չէր, նրա վրա լաւ յուրմնուրդ վուրդի կուլէր, վուր ամէն մէ գնալով տասս տասը կուրդղել ու թռչուննիր էր բերում։

Ջէ էսէնց յուրս անելով էլ բան չէր դառնայ... բաս խէլքով։ Կուլի բիձա Ալէքօն խիստ խէլօք էր... ամա նրա վրա խէլօքը իրանց տանու տէրտէրն էր, վուրնոր խանդիխան կուռնստէր իր մարթու մօդ ու փունջ խմէլիս, եա հազարփէշէն ձեռին, Օսէփ գեղեցիկի արարմունքն էր հէքիաթ անում, եա կայէնի ու Աբէլի բանիրը լաղաթով պատմում... Բաս ինչի էն տէրտէրն էլ էնէնց հարուստ չէր ու նրա կնիկն էլ Վարինկի բուդուարի պէս բուդուար չունէր։

Ջէ էս էլ չէր։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԲՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Եթէ ուշադրութիւն դարձնենք որ և է երկրի լրագիրների վրա, կը համզվինք, որ ամեն տեղ այն քաղաքում ուրտեղ հրատարակվում է մի լրագիր, նա այն քաղաքում ամենից շատ բաժանորդներ ունի և պահպանվում է գլխաւորապէս նոյն քաղաքի բաժանորդներով։ Եւ ճշմարիտ մի լրագիր միայն այն ժամանակ կարող է նիւթապէս ապահոված համարվել, երբ նորա համարների մեծ մասը առնվում են նոյն իսկ այն քաղաքում, ուրտեղ նա հրատարակվում է, ուրեմն ուրտեղ խմբագրութիւնը չունի փոստի ծախսը։ Այդ ընդհանուր երևոյթից բացառութիւն են կազմում միայն այն մի քանի աշխարհահռչակ լրագիրներ և պարբերական հրատարակութիւններ, որոնք նպատակ ունենալով ոչ թէ գլխաւորապէս նեղ, ներքին՝ քաղաքի կամ երկրի օգուտները պաշտպանել, այլ ընդհանուր մարդկային,—այդ ուղղութեամբ էլ տանում են իրանց գործը, ինչպէս օրինակ գերմանական Աուգսբուրգ քաղաքի «Allgemeine Zeitung» լրագիրը։

Իսկ մեզ մօտ, ընդհակառակն, մեր բոլոր լրագիրները, որոնց նպատակ է հետաքրքրվել գլխաւորապէս հայի ներքին կեանքով, և աչքի առաջ ունենալ և այն քաղաքի օգուտները, ուրտեղ մեր պարբերական հրատարակութիւնները լոյս են տեսնում,—մեզ մօտ, ասում ենք, համեմատելով ուրիշ հայաբնակ քաղաքների հետ, բաժանորդների ամենից փոքր թիւ լինում է նոյն իսկ այն քաղաքում, ուրտեղ լրագիրը հրատարակվում է....

Անդրկովկասեան երկրի ո՞ր քաղաքում հնարաւոր է մի հայոց լրագիր հրատարակել, բացի Թիֆլիս քաղաքից,—ոչ մի տեղ, որովհետև դարձեալ Թիֆլիսը միակ քաղաք է ամբողջ Անդրկովկասում, ուրտեղ քիչ թէ շատ մտաւոր կեանք կայ, որ մեր կառավարչական կազմակերպութեան կենտրոն է, ուրտեղ գտնվում է ցենզօրական կօմիտէտը, ուրտեղ նիւթական կողմից աւելի հեշտ է ձեռք բերել թէ թուղթ, թէ օրինաւոր տպարան, օրինաւոր շարողներ, ուրտեղ հնարաւոր է կարդալ, տեսնել, խօսել, մտքերը փոխանակել, օտար երկիրներից գրքեր ստանալ, գրադարաններ, ընթերցարաններ և ժողովներ այցելել,—և նոյն իսկ այդ մայրաքաղաքում, ուրտեղ հայերը մօտ 50 հազար հոգի ազգաբնակութիւն են կազմում, մի հայոց լրագիր կարողանում է շատ շատ մօտ ե ր կ ո ւ հարիւր բաժանորդ ունենալ։

Դա շատ անբնական դրութիւն է։

Ուրեմն լրագիրը պէտք է նիւթապէս պահպանվի գաւառական բաժանորդներով, որոնք խմբագրութեանը ի հարկէ աւելի թանգ են նստում, որովհետև գաւառական բաժանորդներին թերթը ուղարկելու համար տարեկան մօտ մի րուբլ փոստի ծախս պէտք է վճարել։

Ինչ է այդ անբնական դրութեան պատճառը,—այն որ Թիֆլիսը, թէև մեծ մասամբ հայերով է բնակեցրած, բայց այդ հայերը հայերէն չը գիտեն՝ բարձր դասը ռուսերէնը իր ընտանիքներում իր համար մայրենի լեզու է շինել, իսկ հասարակութեան ստորին դասը վրացերէն է խօսում, գրում, կարդում և իր հաշիւները պահում....

Ուրեմն մեր լրագիրները պահպանվում են միմիայն գաւառական բաժանորդներով, իսկ գաւառներում գուցէ աւելի էլ կը ստանային, եթէ մի կողմից մեր ազգի մէջ գրագիտութիւնը աւելի տարածված լինէր, իսկ միւս կողմից եթէ մեր երկրի փոստային յարաբերութիւնները աւելի կազմակերպված և կանոնաւոր լինէին։

Օրինակ մինչև 1876 թիւը Անդրկովկասի քաղաքներից շատերը փոստը գնում էր Թիֆլիսից միայն շաբաթը մի անգամ։ Հարցնում ենք, ի՞նչ նշանակութիւն ունէր լրագիրը շաբաթը երկու անգամ հրատարակել, եթէ շաբաթական երկու համարներն էլ հարկաւոր կը լինէր միասին ուղարկել։ Ուրիշ կողմից մի քանի փոքր հայ գիւղաքաղաքներ և գիւղեր շատ կը ցանկային ստանալ մի հայոց թերթ, բայց մայրաքաղաքի հետ մինչև այժմ փոստի յարաբերութիւն չունենալով, ստիպված են կամ չը գրվել լրագրին, կամ ստանալ նրան մի պաշտօնական տեղի միջնորդութեամբ, օրինակ գաւառական վարչութեան ձեռքով, որ լրագիրը հասցնելու համար շատ մեծ անկանոնութեան, և երկու կողմի համար էլ նեղութեան պատճառ է լինում...

Մեր լրագրութեան այդ տեսակ անբնական դրութենից առաջանում է այն, որ մեր լրագիրները միշտ քիչ ստորագրողներ ունեն, ուրեմն նիւթապէս չեն ապահովվում, և շատ շատ կարողանում են իրանց հրատարակութեան ծախսը ծածկել,—ո՞ւր մնաց թէ անդադար բարւոքեն լրագրի դրութիւնը, մտցնեն նորոգութիւններ, կատարելագործեն նրան, վարձեն աշխատակիցներ և աւելի յաճախ հրատարակվեն.... Դորանից առաջանում է և այն որ մարդիկ, որոնք աշխատակցում են մի հայ լրագրին, երկար ժամանակ անվարձ աշխատելով, վերջը զզվում են և թողնում են այդ անվարձ աշխատակցութիւնը....

Ինչքան և ազգասէր լինէր մարդը, ինչքան և իր սրտում հաստատ համոզմունք ունենար մարդկութեան օգուտների մասին, բայց տարիներով ձրի աշխատելով, պէտք է քաղցած, անզգայ լինել իր անձնական օգուտի վրա չը մտածելու համար....

Դա մարդու բնութեանը յատուկ է։

Ուրեմն միակ միջոց կայ.... Մեզանում հայ խմբագիրը պէտք է ինքն հարուստ մարդ լինի, որ իր կարողութեան մի մասը, իր տարեկան միջոցներից նուիրէ, զոհէ այդ տեսակ ձեռնարկութեանը, որ մեզանում դեռ ևս հաստատ հիմք չէ ստացել, պէտք է ծախսէ իր սեփական միջոցներից այդ օգտաւէտ, հասարակական գործի վրա, մինչև որ այդ գործը ինքն հասարակութիւնը չը վարձատրէ...

Որքան կան մեր հարուստներից, որոնք կամ տգէտ կերպով քանդել են իրանց կարողութիւնը, անտնտեսական կերպով կառավարել են նրան, կամ վատնել են նրան քէֆերի և սիրականների վրա,—բայց ոչ մէկը չը գտնվեցաւ որ, չենք ասում իր կարողութեան կապիտալը, մայրդումարը, բայց գոնէ իր տարեկան եկամուտի մի փոքրիկ մասը նուիրէր հայ լրագրութեան գործի պահպանելուն....

—

ՈՐՔԱՆ ԾԱՆՕԹ Է ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԵՏ

—

Թէ ռուս հասարակութիւնը և թէ նորա լուսաւորված մասը,—ինտէլլիգէնցիան, դեռ ևս շատ անորոշ ծանօթութիւն ունեն Կովկասի հետ, որպէս Ռուսաց լայնատարած պետութեան հեռաւոր և հարուստ մասի հետ։ Դեռ Ռուսաստանում չունեն հիմնաւոր տեղեկութիւններ թէ մեր երկրի բնութեան, և թէ նորա մէջ ապրող ազգերի մասին։ Շատերը Ռուսաստանում ճանաչում են Կովկասը միմիայն Պուշկինի և Լէրմօնտովի պօէտիկական գրուածներից, որոնք ի հարկէ չեն կարող հարկաւոր լիակատար նիւթ տալ մի երկիր ուսումնասիրելու համար։ Օրինակներ նրանց կատարեալ մեր երկրի մասին տգիտութեան քիչ անգամ չեն պատահել կարդալու։ Դեռ հեռու չէ այն ժամանակը, երբ մեզ հայերիս ն ե ս տ ո ր ա կ ա ն ն ե ր, կամ ա ր ի ա կ ա ն ն ե ր էին կարծում...

Ահա այսպէս ռուս լրագրութիւնը և հասարակական կարծիքը անծանօթ լինելով թէ մեր հասարակական կեանքի, թէ մեր տնտեսական պիտոյքների, և թէ վերջապէս մեր հասարակական ձգտումների հետ՝ սաստիկ կասկածների մէջ ընկաւ մեր երկրի խաղաղութեան վերաբերութեամբ ներկայ քաղաքական հանգամանքներում։ Այստեղ տռաւէլ սկսեցին համոզվել իրանց անհիմն կարծիքների մէջ, տեսնելով մեր երկրի թուրք ազգաբնակութենից կատարվող աւազակութիւնների և սպանութիւնների դէպքերը, որոնք մեր հասարակական կեանքի մէջ նոր երևոյթներ չեն, և միայն բուն տնտեսական պատճառ ունեն։

Ինչքան անծանօթ են ռուսները մեր ներկայ կեանքի հետ, այնքան էլ անծանօթ են նրանք շատ անգամ և մեր անցեալի հետ, մեր պատմութեան հետ։ Ես յիշում եմ որ Գիմնազիայում մեր պատմութեան ուսուցիչը, խօսելով ն ո ր տ ո մ ա ր ի հեղինակի, Հռոմի Գրիգոր VII պապի մասին, աւելացրեց՝ «Հէնց այս Գրիգորն էլ եղաւ հայոց ազգի լ ո ւ ս ա ւ ո ր ի չ ը....»

Ահա մեր երևելի մանկավարժների գիտու-

Բաս կուլի մարմը ղուրթ էր գանգտվում՝ վուր նրա վուրփութենումը բիձա Ալէքօն իրիք չուրս հարուր թուման փուղ է փախցրի նրանցմէն... կուլի էստումը ուրիշ ննգրակք էլ ունենան, ուրիշներէմէն էլ փախցրիլ ըլի։ Հա՛, էսէնց խօ հիշտ է... էսէնց խօմ գլխունքը կարող են, էսէնց խօմ իր մարթն էլ կարող էր, վուր համբրի փուղիրը պահում էր... ամա էս խօ ղուրթ կայինութին կուլէր․ վիկալաւ ու ջղրու թքից բուղուարին։

Մէրաշ Մակակօս վիր թռաւ գիւանեմէն, կօսէիք խուար քնեմէն է զարթում. ղանէրումը հինգ վից ախչիկ մէտի էին տուն գալի ծիծաղով ու քռքռոցով...

***

Էկան ու էկան, մօդ էկան ու մօդ Վարինկի ղօնաղնիրը․ լքցրվեցաւ բուղուարը, զալէն, զառւինէն, գիփ ախչկիրք, գիփ կնգիրք։

Արա թամաշէն հիմի էր, արա տխիլքն էստի էր։ Քանի Նատաշա ու Անիչկա, քանի Գարինկա ու Քալինկա, քանի Մաշինկա ու Սաշինկա, քանի Նինիչկա ու Սօնիչկա, քանի էլի ինկա ու մինկա ամեն բաբաթեմէն, ջուրա ջուրա, քանի ջուրա էլ դուղիք։ Չէր մէնակ տասնուօխտը բարաթ Սօնիչկա կէին՝ բարը, ցածր, առուղ նիհար, գլլիկ, գնգր, լօնղի, ճնափօ, նազ, բօշա, ազիզ, նեժնի մարօժնի, խելօք, տուտուց, ցանցար, չետապուտա, քարափչուտա. Քալինկերուն ու Մաշինկերուն խօ ով էր համբրում։ Վուր մէկը մարդ կանայ յիդ ասի․ էլ քաղկումը մէ միծաօղլան հառւ կնիկ չէր մնացի, վուր էնդի չէր էլի։

Իժում ինչ ռանգէ ռանգ հագուստնիր, ինչ ղուքս՝ կարմիր, կանանչ, մավի, դիդին, զաւանիա, բօրդօ, ցխիփէր, ծլլխիփէր, պիրիս փէր, թազվլիս փէր, մախօվիս փէր, մօդնիս փէր. ինչ զումաշնիր՝ գլասէ, ֆայէ, մօրէ, կաշմիր, մախմուր․ ինչ մօդէք, գլիպիւրնիր, բլօնդնիր, բրիլիանտնիր, օսկէ ձեցկլիկ ճապաններու հասաութին, միւ-նաքրէ սահաթնիր կլկանը ղայմացրած, բրասլէտնիր ու ճակտի պղըենիր վուր, վուր, վուր... միզու պիտի վուր պատմէ։

Վառվուի էին տալի էն պառավական ախչըկիրքը էնղանցուրօբէն ու գլխունի մէջը ինքը Վարինկէն—խաղխկէն խօ սառղի կառւր էր կօսէիր դրուստ. նրա մէ աղունակի երիչը իրիք Քալինկա ու Մաշինկա աժէր։

Խառնվեցաւ սրանց մէջն իմ Մակակօն ու սիրտը մէ հուփ էկաւ, մէ հուփ էկաւ, վուր հէնց գիդէր մանգամէն ննգաւ։

Վա՛յ, ՝դուն էն Մակակօն չիս, Մակակօ ջան, վուր դրանց խաթիր սաքէչէզ դրաւ դիփը.... ինչ պատահեցաւ քիզ․ մի նիղանա գեթաղվանէ, զօղն էգիգամն է։

Կուլի էտ հրաշալի ախչըկերանց չախկը քիզ էրում է ու էնդուր խ էսէնց։ Բաս ինչ էիր կարծում․ չիս գիդի վուր արեգագին դէմ ու դէմ մաւկ ավօղի աճկիրը կու էրվի։

Հիւացի դրանցմէն, դուն խմը լաէ, թէ չէ կու փոշմնիս...

Ամա դուն ինձ չիս լսում, խ միղ չունենամ, Մակակօ ջան։

***

Վառվեցաւ մումիրը, լամպէքը, կանդէլաբրիրը․ ձրվեցաւ էրգէնու մէկ տօօլը․ մօդ էկաւ ԼՕՏՕԻ դոլթին ու տօպակը ու թեփչերով կարմիր ու սիպտա լօրին։

Ամա ինչրու լոտօն կու սարքվէր, ինչրու էս պառավական կնգիրքն ու ախչըկիրքը բոլորիչուր կու նստէին, մէ ժխվուց վիր արին, մէ ղալմաղալ, վուր կօսէիք Խօջի բաղնիսն է գըրուատ։

Քանի ծիծաղ ու քրքռուցնիր, քանի հանաքնիր ու սուր խօսկիր, քանի գեթաղվէք ու չէնի ճիրիմէք, քանի ով է ու վիս էկաղրէք։

Ումը վրա չը խօսեցան, ումը չը ծօշացին, ումը չը բամբասեցին։

Քանիսի տուն չինվեցաւ, քանիսինը քանդվեցաւ էստի, մէ կէս սահաթումը։

Ինչիր չասվեցաւ, ինչիր չը լսվեցաւ։

Ով չը դատապարտվեցաւ։

Մարթ թամաշա էր ասի էնչախն էս պառավական ախչըկերանցը, կօսէր քաղկի դատամէրնիրը սրանք ին ջոգած ու սրանց ձեռին է դիփունի մահն էլ ու կինքն էլ։

Ուչով չը թողին, ուչովին չը մաէն գցեցին իրանց ախս ու ճանանչներէմէն, իրանց իր ու օտարներեմէն, իրանց սիրելի բարեկամներեմէն։

Վիրչը հասան մէկմէկուն։

Բաժնվեցան դասա դասա, թարուն թարուն, վուրը մէ քնջնումը, վուրը մէկէլումը, վուրը նստած, վուրը կանգնած։ Մէ դասի ախչըկիրքը մէկէլ դասի ախչըկերանց վրա էին խօսում, մէկէլ դասինը մէկսէլներու վրա․ մէ թարունի ախչըկիրքը մէկէլ թարունի ախչըկէրանցն էին բամբասում ու նախատում ու հիդը մօղնի չառւ փնջնիրը ձեռին, մօղնի բռնած, մօղնի մանդր սուխարուն նեժնի կծում։ Եաղ մարդ անգաճ էր դրի սրանցը, կօսէր դիփունքը փիս ին, փիփունքն անբախտ ին, փիփունքը փիս մարթկերանց կնգիրք ու ախչըկիրք ին, դիփունանց մարդիքն ու հէրիրը եա կուտրիր ին, եա ուրիշի փուղերով ին ապրում. էնէնց դատապարտում էին իրանք իրանց գլուխը մէկ մէկու բերնով, էնէնց մէ դասի գլխունի վրա լաւը միով ու ցիով էր ներկվում մէկէլ դասումը։

***

Ո՞վ էր սրանց մէջը ղուրթը, ո՛վ սուտը, շատ դժար էր ջոգիլը․ ամա մարդ ինչ էր ասի, ինչ էր փիքր արի, վուր մէ դասի մէկ մէկու բարեկամիրը, ուրիշ ուրիշ դասէրումը խառնըվելիս, մէկ մէկու գուշման էին դաււ գալի ու ուրիշ ուրիշ դասէրու դուշմնիրը, մէ դասումը ռաստ գալիս, փիրելի դօստիր էին էրևում։ Ինչ էր ասի մարդ, ինչ փիքու էր կարդացի սրանց գլխին, վուր մէ տիղ մէկ մէկու ձեռն էին հուփ տալի, մէկ մէկու դօստ ու դօբիլ էին կանչում, մէկ մէկու ջան ու ջիգար էին ասում ու մէկ մէկեմէն էրեսը չուռ տալիս մէկ մէկու աճկն էին կարում ու գլուխը խաղում։

Հէնց բունէ իրան խաղխակին էլ չը խնահեցին։ Նրա ղօնաղ էին էկի, նրա համա զուքվիլ էին, նրա վեչէրի լօտօումը պիտի ձքվիլ էին, նրա չայն խմում էին, նրա մօղնի սուխարիքը կծօտում ու էլի քանի պատիժնիր պիտի սառցիլ էին, քանի մուրաբէք ու մրքիր պիտի անուշ էին արի ու չէին ամանչում ինչիր էին ասում խղճի վրա, ինչ չառիր էին մօզօնում վրէն։ Էրնէկ գիգենամ, ասում էին, էս ղաղա հօքուն ուր է մօդ արի․ էս խօ միզ չէ մեծրի, ասում է, էս էնդու համա է ալի վուր իր մօղնի տուն ու տիղը չանց տայ գիփունիս, ասում է․ չատ հարկավուր է, թող ինքն արմնիա ասում է։ Փառասիրութենեմէն տրաքվում է, կօսէ․ մէկին վուր մէ գրօշի խիքին է բախշում, էնէնց է, բերում բանը, վուր դիփունքը տեսնին ասում է։ Խիստ է քրքրվում, կօսէ․ մէ միրը բիրէ թէ ինչ էր, ասում է, ու հիմի կի տալաս բաշմէներով է ման գալի, կօսէ, ու կցեցին հին բօխչէքը մէ մէկ բաց անիլն ու հասան էն տիղը, վուր ասա բաղնիսի ղուրթ բօխչէն նշվանաէք գառաւ։ Ով գիդէ էլի ինչիր կու յիդ ղարսէին, վուր մէ բաշ ինքը Վարինկէն, վուրնոր մէ նման մէ տիղ չէր դնջանում ու մէ դասէմէն մէկէլումն էր խառնվում, մօդ էկաւ սրանց մօդ ու նեժնի նեժնի ինչիր էլ պարծեցաւ։

Քիպէս էլ խաղխակա կուլի, Վարինկա ջան, ասին էրեսին․ ինչ սիրուն խ ու, ինչ ջէնէլ խ էրևում ու, ինչ լաղաթի տուն ու տիղ ունիս ու, քի պէս թաւղարալ ախչիկ ով կուլի ու...

Օհ, Տէր Աստուած, էսքան էլ սուտ սիլքիլէք, էսքան էլ դալլիղալլաբութին։

(Կը շարունակուի)

թիւնը մի երկրի անցեալի վրա, որի զաւակների կրթութիւնը յանձնված է նրանց:

Եթէ այսքան սխալ տեղեկութիւններ ունէին ռուսները մեզ, հայերիս վերաբերութեամբ, չը նայելով որ ռուս գրականութիւնը ունի պատմական և ազգագրական աշխատասիրութիւններ հայերի մասին մեր մի քանի հայ հեղինակների շնորհով,—ապա ուրեմն որքան պիտի մութ լինեն նրանց տեղեկութիւնները մեր երկրի միւս ազգաբնակութիւնների վերաբերութեամբ, որոնք ընկղմված լինելով մտաւոր խաւարի մէջ, չեն կարողանում իրանց յայտնի կացուցանել ուրիշներին:

Այսպիսի մի անտարբերութիւն ռուս հասարակութեան կողմից մեր երկրի ազգաբնակութիւնների վերաբերութեամբ՝ աններելի վարմունք է:

Նոյն իսկ պետութեան ամբողջութեան օգուտները և տէրութեան կեանքի կանոնաւորութիւնը, պետական կեանքի կանոնաւոր զարգացումը՝ պահանջում են քաջ ծանօթ լինել նրա բաղկացնող մասերի հետ, նրանց տնտեսական պիտոյքների հետ, նրանց զարգացման միջոցների հետ, մի խօսքով նրանց հասարակական կեանքը պայմանաւորող երեւոյթների և հանգամանքների հետ:

«Մշակը» առաջինն է եղել, որ հարց է զարթեցրել մի հրատարակութեան մասին, որի անմիջական նպատակը պիտի լինի՝ ծանօթացնելու ռուս հասարակութիւնը մեր երկրի և նորա ազգաբնակութիւնների հետ: Քանի մի ժամանակ սրանից առաջ «Московскія Вѣдомости» ռուս լրագիրը, առնելով «Մշակից» այս միտքը, յիշում էր նրա օգտաւէտութիւնը:

Աւելորդ է անգամ ասել թէ ինչքան օգտակար կարող էր լինել մի այսպիսի հրատարակութիւն: Ռուսաստանի լրագրական գործին ծանօթ անձինք, որոնց հետ ինձ աջողվեցաւ խօսել, հաւատացնում են սորա առաջադիմութեան կարելութիւնը:

Ի հարկէ այսպիսի պարբերական հրատարակութեան ձեռնարկողները շատ քաջ պիտի ծանօթ լինեն թէ մեր երկրին, թէ կովկասեան տեղական լեզուներին: Եթէ ոչ, նրանք էլ ասպարէզ դուրս կը գան կովկասեան ռուս լրագիրների նման, որոնք տարաբաղդաբար շատ մեծ առաջադիմութիւն չեն արել մեր երկիրը ուսումնասիրելու գործում, անծանօթ լինելով թէ տեղական հանգամանքներին, թէ բնիկ ազգերի գոնէ ամենանշանաւոր լեզուներին:

Իմ կարծիքով միայն հայերը, որոնք Ռուսաստանում են բնակվում, կարող էին այդ տեսակ գործի առաջնորդութիւնը յանձն առնել և ունենալ մշտական թղթակիցներ Կովկասից: Այդ օգտաւէտ գործի իրագործումը ցանկանալով, կաւելացնեմ որ աւելի նպատակաւոր կը լինէր այսպիսի ձեռնարկութեան վրա մտածել, քան թէ Մոսկվայում և կամ Ս. Պետերբուրգում հայոց ամսագիր հրատարակել ուզենալ...

Մոսկվա. Ն. Աբելեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Խաչակապ գիւղ, 4 դեկտ. 76

Պ. Ղարիբը հայ լրագրութեան մէջ դարձեալ յայտնել է, որ անհամբեր սպասում է մեր հաշիւը հրատարակելուն Թարգմանչաց վանական դպրոցի և եկեղեցւոյ նորոգութեան մասին:—Մենք սրանից առաջ գրած ենք և այժմ էլ կրկնում ենք, որ այս գործումը ունի իւր ձեռքին հաշիւ վանական դպրոցիս հոգաբարձութիւնը և ոչ թէ մենք:—Հոգաբարձութիւնը իւր հաշիւը, (թէև սա մի մասնաւոր գործ է) յիրաւի, մտադիր է հրատարակել՝ երբ բոլորովին վերջացնի դպրոցի և վանական եկեղեցւոյ նորոգութեան գործը, որը որ դժբաղդաբար չէ կարող վերջանալ յառաջ քան 1877 թիւը, էն էլ՝ եթէ գումար լինի և ազգայինք կարեկցաբար նայեն այս գործին ու դրամական օգնութիւն հասցնէն հոգաբարձութեանը, ինչպէս մինչև ցայսօր կանէյին՝ յորդորանօք մեծապատիւ պ. Ն. Տէր-Ներսէսեանցի:

Մեր մասնակցութիւնը այդ ծախուց մէջ կայանում է միմիայն 25 ր. և մի քանի անօթեղէն նուիրելումը մեր աղքատ քսակից ի բարեզարդութիւն, նորոգութիւն և բարեկարգութիւն վանական տաճարի և դպրոցի նորին, որք մէկը միւսի հետ, մեր կարծիքով, անքակտելի կապ ունեն Հայազնեայցս վերաբերութեամբ:—Մենք խոնարհաբար խնդրում և աղաչում ենք, որ բարեպաշտ, կրօնասէր և ուսումնասէր հայերը համակրեն մեր վեհափառ Հայրապետի բաղձանացը և օգնեն այս նուիրական 900 ամեայ վանիս համեստ բարեզարդութեանը ի պատիւ բացման սոյն վանական «կենդրոնական» դպրոցի, ուր ուսանում են Մայրենի լեզու մերձաւոր գիւղերի և գաւառների աղքատ զաւակները, որք օրական հացի անգամ կարօտութիւն ունեն՝ վասն զի վանքս չափազանց աղքատ է:

Տեղական հոգևոր կառավարութենից ստացած ենք ժապաւինեալ տումարներ, որոց մէջ գրվում են որոշ որոշ վանական եկեղեցւոյն և դպրոցին նուիրած հին և նոր անօթեղէնը, զարդը, ուսանողական և տնտեսական պիտոյքը, որոց մեծ մասը հոգաբարձութիւնն է ձեռք բերում և յանձնում մեզ: Եթէ պ. Ղարիբը ցանկութիւն ունի տեսնել այդ տումարները՝ կարող է, վասն զի ամենայն բարեպաշտ այցելուաց համար բացվում են նոքա և թագցնելու ոչինչ չունենք: Բայց եթէ տպագրութեամբ հրատարակելու լինէինք այս ամենը, մեր կարծիքով, չէին բաւականանալ դորա համար 2 կամ 3 լրագրական թերթեր:—Վասն որոյ մեր հաշիւը յատուկ այս մասին պարտաւոր ենք իւրաքանչիւր տարի տալ և տուած ենք Գանձակու հոգևոր կառավարութեանը և ոչ թէ ամէն մէկ Ալբէրտի, Դվարցի կամ Ղարիբի և եթէ հարկաւոր համարուի տպագրելը՝ այդ ևս կախուած է հոգևոր իշխանութեան բարեհայեցողութենից:

Աւելորդ չեմ համարում յիշել ի լրումն մեր յօդուածի, որ տպուած է «Մշակի» № 44-ումը, թէ մենաստանիս այս ունի իւր փոքրիկ աղբիւրը վանական փոքրիկ պարտիզի մէջ, որ նորոգուեցաւ նուիրատուաց հաշուով 1875 և 1876 թուերումը, վասն զի այս տարի ցամաքել էր անտառի անխնայ կտորելուց և երաշտից:—Սորա ջուրը բաւական է 2—3 միաբանից և 35—40 աշակերտաց համար, բայց եթէ այս վանքը ունենար նիւթական միջոց, գոնէ 350—400 ր. և ջրի «պահարան» շինուէր մօտիկ ձորումը ու անձրևների և ձիւների ջրերի առաջը բռնուէր հաստատուն պատով, այն ժամանակը այս մենաստանս և նորա դպրոցը ի յաւիտենս ժամանակաց կապահովուէր իւր անդաստանի ջրելովը և արդիւնաբերութեամբ առանց ձանձրութիւն տալոյ ազգային բարերարաց քսակին, և այս ծանրակշիռ խնդրոյս վերա դարձեալ յարգոյաբար հրաւիրում ենք բարձրագոյն հոգևոր իշխանութեան ողորմած ուշադրութիւնը, որ քննուի թէ որքան հիմնաւոր և իրագործելի է մեր դիտողութիւնը ջրի մասին:

Գուցէ հոգաբարձութեան հաշիւների հրատարակութիւնը վերոյ գրեալ պատճառով ուշանալու է, վասն որոյ մեզ համար մի սրբազան պարտք ենք համարում յառաջ քան այդ հրատարակութիւնը յայտնել այն անձանց անունները, որք մի նշանաւոր գումարով և այլ ընձայաբերութեամբ օգնել են վանական դպրոցիս նորոգութեանը, բարեկարգութեանը ու մասնաւորապէս վանքի նորոգութեանը ու բարեզարդութեանը:

1-ն պ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեանցն իւր որդւովք և ազգականներով նուիրեաց 210 ր. և զանազան ուսանողական, տնտեսական պիտոյք ու անօթեղէնք 80 ր. 2-ն մեծապատիւ Աբրահամ Առաքելեանցն և իւր մայրը, նուիրեցին 35 ր. և պատուական անօթեղէնք և զարդ աւելի քան 300 ր. յորոց մէկ մեծադիր փրկչական պատկեր ղրկուեց վանքիցս ի գիւղն Բանանց և մէկ արծաթապատ տիրամօր պատկեր ուղարկուեց Գանձակայ նորաշէն Թաղի աղքատ եկեղեցւոյն: 3-դ պ. Մանուէլ Ամիրխանեանցն 20 ր. և տնտեսական ու եկեղեցական պիտոյք 28 ր. 4-դ պ. Մկրտիչ Համասփիւրեանը անօթեղէն 28 ր. 5-դ Աղէքսանդր Մահտեսի Աղաջանեան խանհակեանցն անօթեղէն 42 ր. 6-դ Սուլուք գիւղի հասարակութիւնը 30 ր. 7-դ Զովգաւ գիւղի հասարակութիւնը 20 ր. 8-դ Խաչակապայ հասարակութիւնը և վանական դպրոցիս հոգաբարձուք 41 ր. 10-դ Թիֆլիզեցի վաճառականք եղբարք պ. պ. Ծովիանօֆները 30 ր. և ուրիշ շատերը կան, որք սկսեալ 25 կոպէկից մինչև 8, 10 և 12 ր. նուիրած են թէ փողով, թէ անօթեղինօք, որոց անունները և նուիրածները մի առ մի գրելը չափազանց կերկարացնէր այս նամակը, բայց իւր ժամանակին ամենայն ինչ մանրամասնօրէն կը հրատարակուի ի խրախոյս բարեպաշտ և ուսումնասէր անձանց և ի հանդստութիւն կրից գաբրիէլների ու դվարցների, որք վանական դպրոցիս հիմքը կը փորեն՝ կարծելով թէ մենք անձնական շահի կամ պատուի համար ենք հրաւիրում ազգայիններին դէպի նորա պահպանութիւնը:—Ոչ, նոքա սխալվում են: Թող դպրոցը հաստատուն ու ապահով լինի,—կառավարիչներ, երիտասարդ վանահայրեր, ուսուցիչներ շատ կը գտնուին: Այսօր մեզ է յանձնուած, վաղը կարելի է ուրիշին՝ և աւելի գործունեայ անձնի յանձնուի այս փոքր պաշտօնը, ուրեմն այստեղ «նպատակն է գովելի» և կիրքերը չը պիտի ունենան տեղիք: Բայց ո՞ւմ կասես, ո՞վ է լսողը, մինչդեռ առանց նախանձի, հակառակութեան, ինքնահաւանութեան, թշնամութեան, զրպարտութեան այժմեան մի քանի հայ երիտասարդները ընդունակ են մի ազգային գործ յառաջ տանել:

Ի վերջոյ աւելացնում ենք և այս, որ մենք ուրախութեամբ լսեցինք այս օրերումս, որ սրբազան Սարգիս արքեպիսկոպոսն և մեծապատիւ Եզեանցն ի Ս. Պետերբուրգ մի ժամանակ ցանկացել են բանալ Ս. Թարգմանչաց վանքումը ժառանգաւորաց ուսումնարան:—Այն ժամանակ, ահա կարօտութիւն աղքատ ազգայնոց... թող «մինչդեռ ժամանակս ի ձեռս է՝ գործեն զբարիս:» Մինչև այսպիսի մեծահամբաւ անձինք ձեռնտու չը լինէին վանական դպրոցիս կենսական խնդիրներին, սա չի կարող հասնիլ այն ցանկալի և նախանձելի դրութեանը, որով կարելի լինէր պարծենալ մեր ազգայիններին:

Թ. Վ. Շիրակունի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ գրում են ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ, որ յունվարի 30-ին այնտեղի քաղաքային կլուբում սիրողների ներկայացումն կար: Խաղում էին Սունդուկեանցի «Պէպօ» պիէսա վրացերէն լեզուով: Խաղացողների մէջ մասնակցում էին թէ վրացիներ և թէ հայեր: Հասարակութիւնը շատ գոհ մնաց ներկայացումից:

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են՝ «Ատրպատականի առաջնորդ սրբազան Անդրէաս եպիսկոպոսը չորս ամսից աւելի է, որ թողնելով իր վիճակը և ժողովուրդը առանց հովւի, եկած հանգիստ նստած է Ս. Էջմիածնում, առանց հոգևոր իշխանութեան թոյլտուութեան: Զարմանում ենք, որ սրբազանը չէ մտածում վերադառնալ իր վիճակը, այն ինչ այսպիսի խառն ժամանակում իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ է այնտեղ: Սրբազան հօր սովորութիւն է միշտ այսպէս վարվելու՝ քանի հանգիստ է երկիրը, ժողովուրդը կը վայելէ նորա ներկայութիւնը, իսկ փոքր ինչ նեղութեան միջոցին, իսկոյն կը հեռանայ, ինչպէս և արեց Շամախու առաջնորդ եղած ժամանակ: Եւ այժմս էլ կաշխատէ անշուշտ մի հանգիստ և հարուստ վիճակ ձեռք բերելու:»

—

Նիւթերի բազմութեան պատճառով ուշացրինք ԽԱՉԱԿԱՊ գիւղի Թարգմանչաց վանքի վանահօր նամակը տպել: Այժմս տպում ենք նրան:

—

Մենք կովկասեան ամեն հայաբնակ քաղաքներից անդադար ստանում ենք զանազան քահանաներից, եպիսկոպոսներից և երեցփոխաններից գործած անիրաւութիւնների և զեղծումների մասին լուրեր և թղթակցութիւններ: Մենք, ճշմարիտն ասած, զզվել ենք այդ մեր վերին աստիճանի անբարոյական հասարակութեան միշտ միակերպ անբարոյական արտայայտութիւնների նկարագիրը տպելուց:

—

Հարկաւոր ենք համարում խնդրել մեր թղթակիցներից որքան կարելի է պարզ և մաքուր գրել թղթակցութիւնները: Շատ անգամ նամակը լինում է այնպէս գրած, որ դժուար է կարդալ: Բացի սորանից խնդրում ենք չը դժուարացնել մեզ զանազան առաջաբաններով և հային յատուկ փիլիսոփայութիւններով: Թող գրեն միայն փաստեր:

—

Այսօր, փետրվարի 7-ին, «Մշակ» լրագիրը ունի 405 բաժանորդ, բայց ստորագրութիւնը դեռ շարունակվում է:

—

«Մշակին» տարիներով հաւատարիմ մնացած ընթերցողները յիշում են երևի ինչպէս մենք միշտ յարձակվել ենք ռուս-համալսարանական հայ երիտասարդութեան վրա, որ նա միշտ անտարբեր էր լինում դէպի ազգի մտաւոր զարգացման գործը: Այժմ, մենք ուրախութեամբ խոստովանում ենք որ մենք Մոսկվայի համալսարանի հայ երիտասարդութեան վերաբերութեամբ շատ բան փոխված ենք տեսնում: Հինգ տարի շարունակ մինչև որ մենք արտասահմանեան հայ ուսանողութենից թղթակցութիւններ էինք ստանում, Մոսկվայի և Ս. Պետերբուրգի հայ ուսանողութիւնը ոչ մի արձագանք չէր ցոյց տալիս մեր աշխատանքին: Այժմ մենք ստանում ենք նամակագրութիւններ մինչև անգամ Խարկովից, իսկ Մոսկվայից մենք ունենք համալսարանական շրջանում չորս թղթակիցներ, որոնց յօդուածները և նամակները կարող են օրինակելի համարվել: Ցաւելով աւելացնում ենք որ Ս. Պետերբուրգը դարձեալ խուլ է մնում մեր ձայնին: Պէտք է խոստովանվել, որ մեր Մոսկվայի աշխատակիցները հին ուսանողական շրջանին չեն պատկանում, այլ ամենքն էլ անցեալ տարի նոր գնացած մեր կովկասեան քաղաքների գիմնազիաներում աւարտած երիտասարդներ են, որոնք այժմ ուսանող են դարձել:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերմանական «National Zeitung» լրագիրը հաղորդում է հետևեալ հետաքրքիր տեղեկութիւններ, թէ ինչ կուսակցութիւններին են պատկանում նոր ընտրված գերմանական պարլամենտի (րայխստագի) պատգամաւորները, որոնց թիւը 397 է: Այդ թւի մէջ 35 պատկանում են պահպանողականներին, 35 կայսերական կուսակցութեանը, 3 պահպանողականներ են, բայց անորոշ գոյնի, 2 ոչ մի կուսակցութեան չեն պատկանում (պրուսական մինիստրներ Ֆալկ և Ֆրիդենթալ), 4 ազատամիտ կայսերական կուսակցութեան, 128 ազգային-ազատականներ, 14 անդամներ Լիօվէ-Բէրգէրի խումբի, 35 առաջադէմներ, 1 ժողովրդական կուսակցութեան, 13 սօցիալիստներ, 97 անդրալեռնային կենտրոնի, 14 լեհացիներ, 1 դանիացի, 6 էլզասի աւտօնօմիստներ, 5 էլզասի կղերականներ, 5 էլզասի պատգամաւորներ բողոքի կուսակցութենից:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Միջազգային հեռագրական ընկերութիւնը հաղորդում է յունվարի 30-ից որ խաղաղական բանակցութիւնները Թիւրքիայի և Սերբիայի մէջ շարունակվում են: Միայն երկու կէտեր այդ պայմանների մէջ արգելք են գտնում՝ Թիւրքիան պահանջում է որ Բելգրադում գտնվի միշտ թիւրքաց ներկայացուցիչ և երկրորդ որ քրիստոնեաների և հրէաների համար հրատարակվեն հաւասարական իրաւունքներ: Այնու ամենայնիւ յոյս կայ որ բանակցութիւնները խաղաղութեամբ կը վերջանան:—«Kölnische Zeitung» գերմանական լրագիրը յունվարի 28 հետևեալ հեռագիրն էր ստացել Կ. Պոլսից՝ «Թիւրքիան կարծում է որ գեներալ Իգնատիեվի Կ. Պոլսից հեռանալը Աթէնքի ճանապարհով այն խորհուրդ ունի, որ Ռուսաստանը կամենում է գրաւել Յունաստանը իր հետ դաշնակցութիւն կապելու, այն նպատակով որ թիւրքաց նաւատորմը ուղևորվի դէպի հարաւը:»—Երզրումից գրում են «Politische Correspondenz» լրագրին, որ Փոքր-Ասիայի թիւրքաց զօրքի թիւը հասնում է այժմ 130 հազարի:—Հեռագիրը հաղորդում է որ թիւրքաց նախկին մեծ-վեզիր Միդհաթ փաշան ընտրեց Նապօլի, որպէս իր բնակութեան տեղ:—Սերբիան ուղարկում է մի ներկայացուցիչ Կ. Պօլիս, իսկ Չեռնոգորիան հրաժարվում է իր ներկայա-

ցուցիչ Կ. Պօլիս ուղարկելուց և աւելի հա-կված է Թիւրքիայի հետ իր սկսած բանակ-ցութիւնները Վիէննայում շարունակելու։

ՍԵՐԲԻԱ.

—

Խրիստիչ ուղարկված է Կ. Պօլիս, որպէս Սերբիայի ներկայացուցիչ Թիւրքիայի հետ սկսած խաղաղական բանակցութիւնները շա-րունակելու համար։—Վճռված է գումարել Սերբիայի ազգային ժողովը (սկուպշչինա)։— Աւստրիական կամաւորները թողնում են Սեր-բիա, որովհետև նրանց և սերբիացիների մէջ անհամաձայնութիւններ ծագեցան։—Իշխան Միլանի հրովարտակով սերբիական ազգային ժողովը գումարվելու է 14-ին (26-ին) փե-տրվարի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Հեռագրական Միջազգային ընկերութեան վերջին հեռագրներից մինը հաղորդում է Կ. Պօլսից, փետրվարի 14-ից որ Կ. Պօլսի քաղա-քական դրութիւնը չատ լարված է։ Ժողովուրդը գոհ չէ Միդհաթ փաշայի աքսորանքով։ Նրան յետ դարձնելու համար գաղտնի դաւադրութիւն են կազմում սօֆթաների և զօրքի մէջ։ Սուլ-թանը սաստիկ երկիւղի մէջ է։ Մինիստրները միմեանց մէջ խռովվել են։ Շատ կալանաւորու-թիւններ են պատահել։ Պատերազմական մի-նիստր Րէդիֆ-փաշա չուտով հրաժարեցրած կը լինի իր պաշտօնից և նրա տեղը կը նշանակվի Սայիդ փաշա։ Էդհէմ փաշա մեծ-վէզիր երկար ժամանակ մնալու չէ։ Լուրեր են տարածված Սուլթանի խելագարութեան մասին։ Սպասվում է մի յանկարծակի յեղափոխութիւն։ փողի կուր-սերը սաստիկ ընկնում են և երևի փոխառու-թիւնը չի աջողվի։

—Հեռագիրը հաւատացնում է որ չը նայելով թէ Անգլիան մերժեց Բերլինի մեմօրանդում ընդունելու, բայց այնու ամենայնիւ Կրիմի պա-տերազմից յետոյ Անգլիայի հասարակական կար-ծիքը այնքան փոխվեցաւ, որ դժուար և բաղա-դրեալ հանգամանքներում Թիւրքիան կարող է հաչւել չատ չատ Անգլիայի բարոյական, և ոչ թէ նիւթական օգնութեան վրա։

—Թիւրքաց զօրքերը կրկին նշանաւոր քա-նակութեամբ ուղարկված են դէպի Բէլլինա և Տուզլ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ խնդրում են յայտնել՝ որ չուտով մամուլի տակից դուրս կը գայ մի գրքոյկ «Աշխատութիւն և Հանգիստ» անունով, Թարգմանութիւն Տիգրան Նաւասարդեանցի։—Գրքոյկի գինը 12 կօպէկ է, իսկ օտարաքաղաքացիների համար ճանապարհի ծախսի հետ միասին՝ 15 կօպէկ։ Ցանկացողները կարող են դիմել ուղղակի Թարգմանչին այս հասցէով՝ Въ Тифлисъ, въ Нерсесянъ Духовную Семинарію, ученику Тиграну Навасартянцъ.

***

Մենք չենք կարող չը հրաւիրել Թիֆլիսի հա-սարակութիւնը գալ տեսնել մի անգամ մեր քաղաքը եկած ձեռնածու պ. Կօզլօվի ներ-կայացումն։ Պարոնը, կրկնում ենք, անում է իր ֆօկուսները այնպէս հեշտ, թեթև, արագ և ճարպիկ կերպով, որ հասարակութիւնը զմայլ-ված է մնում։ Կան ձեռնածուներ, որոնք իւրա-քանչիւր ֆօկուսի համար չատ երկար սպասել են տալիս հանդիսականներին, բայց պ. Կօզ-լօվի գլխաւոր յատկութիւնը՝ նրա զարմանալի ճարպիկութիւնը և արագութիւնն է։

Հազարներ անձինքներից երկու սեռի իրանց գեղեցիկ մազերով պարտական են միայն արտասահմանում վա-ճառվող այնպէս անուանված ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽԻՆՕԳԼԻ-ՑԵՐԻՆԻ ՊՕՄԱԴԱՅԻՆ, որ մազերը բուսնել է տալիս։ Այդ պօմադը բժշկական չատ հեղինակու-թիւններից փորձված է և ունի վկայական Թըղ-թեր պ. Կլեչինսկուց որ Վիէննայի Լանդգերիխտի քի-միայի պրօֆէսօր է և նոյնպէս Մօսկվայի բժշկական վարչութեան Թոյլտուութիւն. Նա ունէր մեծ աջողու-թիւն և վերջին ժամանակ հետաքօտած էր Մօսկվայի բժշկական վարչութենից որ տուեց նրան իր հաւանու-թիւնը. Կանոնաւոր գործածութեան ժամանակ, մինչև անգամ մազերից մերկ գլուխները ծածկվում են մազերով։ Այդ պօմադը պնդացնում է կաշին, պահպանում է մազերը Թափվելուց, մազերին տա-նեմ է բնական տեսք և փայլունութիւն և իր անուշահոտութեան պատճառով, որ նրա լաւ յատկու-թիւններից մինն է, կարող է զարդարել ամենաչքեղ տուալէտի սեղանը. Այդ բոլոր յատկութիւնները իմ արդիւնքի, իրաւունք են տալիս ինձ յուսալ Ռուսաստանումն էլ նրա ընդարձակ տարածման և պատւելի հասարակութենից լաւ ընդունելութեան վրա։

ԳԻՆԸ ՄԻ ՇԻՇԻ ՀԱՄԱՐ 2 ՌՈՒԲԼ

Իւրաքանչիւր շիշի հետ տրվում է և պօմադի գործածութեան նկարագրութիւնը։

ՊՕՄԱԴ

„PASTA EUGENIE"

Այդ պօմադի հնարող տի-կինը որ յայտնեցաւ «Pasta» անունով, պատիւ ունի յայտնել յարգոյ հասարակութեան որ «Pasta Eugénie» այժմ ստաց-ված է և ծախվում է Թիֆ-լիսում պ. ԼԱՆԿՕԻ մաղի-կային մագազինում, Արծրունու տանը, Վլադիկավկասում պ. ՍԵԳԱԼԻ մօտ, իսկ Ստավ-րապօլում պ. ԿՈՒՐԻԼ-ՋԷՆԿՕԻ մօտ, որտեղ ծախ-վում են և մնացած այստեղ յիշված տրգիւնքները. Այդ պօմադը չանաւոր է նորանով, որ նրա գործածութեան կարճ ժամանակից յետոյ երեսը խա-տակվում է զանազան բծերից,

անմաքրութիւններից և խորշ-րից և ստանում է երիտասար-դական հասակին յատուկ Թաց-մութիւնը և գեղեցկութիւնը. Առաջարկվում է այն անձանց որք կամենում են խառն և սպիտակ երեսի գոյնը ստանալ։ Հնարողը երաշխաւոր է պօ-մադի ներգործութեան հաս-տատութեան համար. Գրաւա-կան կարող են լինել առնողները համար և այն վկայաթղթերի որք ստացված են թէ Վիէն-նայի քիմիքօս պրօֆէսօր պ. Կլեչինսկուց, թէ Մօսկվայի բժշկական վարչութեան Թոյլ-տուութիւնը։

ՄԻ ՍՐՈՒԱԿԻ ԳԻՆԸ 1 Ր. 60 Կ.

Որի հետ տրվում է և նրա գործածութեան նկարագրութիւնը։

Իւրաքանչիւր սրուակի վրա ինչպէս մա-զերի համար, այնպէս «Pasta» գանվում է մի առանձին դրօշմ «Ամուրի» պատկերով և հնարողի ստո-րագրութեամբ որի վրա առ-նողներին խըն-

Bertha Ries

դրում ենք ուշադրութիւն դարձնել։

Ց. Գ. «Pasta» պօմադը առաջարկվում է և նոցա, որք թէև չունին զանազան վերև յիշված կաչու հիւանդութիւններ, բայց կա-մենում են ունենալ խառն և թարմ երեսի վզի և ձեռքերի գոյնը։

ՁԵՌՔԵՐԻ 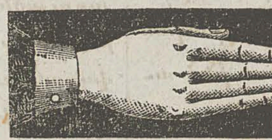 ՊՍՄԱԴ

Այդ պօմադը այնպէս է պատ-րաստված, որ նրա գործածութենից եառյ ձեռքերը ստանում են զարմա-նալի փափկութիւն և սպիտակու-թիւն։

Սրուակի գինը 1 ր. 30 կօպ.։

ՄԱԶԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՆԵՐԿԸ, Թէ մուգ խարտեաշ, Թէ սև, որ ներկում է 10 րօպէի միջոցում և չէ կորցնում իր տեւողութիւնը 6 չաբաթվայ ընթացքում. Արկղիկը 3 րուբլ։

ՏՕԿԱՑԵԱՆ ԲԱԼԶԱՄ, հաստատ միջոց կոչտերի և կաչու կոչտութիւնների դէմ. Սրուակը 60 կ.։

44 (50)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ГЛИКОНИНОВОЕ МЫЛО СИШЕЛЬ

Большая медаль за заслуги На всемірной выставкѣ въ Вѣнѣ.

8, Rue Vivienne, 8

PARIS

Большая медаль за заслуги На всемірной выставкѣ въ Вѣнѣ.

Мыла, носящія названіе глицериновыхъ, вообще несодержать въ себѣ ни малѣйшаго слѣда этого вещества, и единственно въ гликониновомъ мылѣ Сишель можно найти это основаніе.

Г. Сишель привилегированымъ способомъ достигъ соединенія глицерины съ яичнымъ желткомъ, изъ чего приготовленное мыло придаетъ кожѣ бѣлизну, бархатистую нѣжность и эластичность, вслѣдствіе чего оно превосходитъ всѣ до сихъ поръ изобрѣтенныя мыла.

Это чрезвычайно душистое мыло, вошло во всеобщее употребленіе въ элегантномъ свѣтѣ, и вслѣдствіе своихъ несравненныхъ гигіеническихъ свойствъ рекомендуемо всѣми парижскими врачами.

ПАНКРЕАТИНЪ ДЕФРЕНА
(PANCRÉATINE DEFRESNE)

Сокъ поджелудочной железы есть средство дѣятельное которое въ пищеварительныхъ органахъ имѣетъ свойство растворять крахмалистые вещества, жиры, и части пищи которыя не могли быть растворены пепсиномъ.

Панкреатинъ составленный Г-омъ Дефреномъ, 200 разъ дѣятельнѣе чѣмъ пепсинъ, и прописывается врачами въ случаяхъ труднаго пищеваренія рвота, потери аппетита, поноса, боли въ желудкѣ, исхуденія и затяжелыхъ выздоровленій. Пріемъ: Одинъ грамъ ежедневно, каждая ложка содержитъ половину грама.

Депо: у аптекарей и москотильщиковъ.

ВЪ ТИФЛИСѢ У ЦУРИНОВА

ՍԱԼԻՑԻԼԵԱՆ
միջոց ատամների համար
Լ. Է. ԱԴԻՆԼՀԱՅՄ
ատամնաբոյժի

Փորձված լինելով բժշկական պրակտիկայով, սալիցիլեան պրեպարատները, բժշկական առաջին հեղինակութիւնների հետազօտութիւնների չնորհով ստացան մեծ անուն, որպէս առողջապահական ամենալաւ միջոցներ բերանի և ատամների համար, առաջարկվում են հեղուկի (բերան ողողելու համար) և ատամների փոշեի ձևով, նրանով են յայտնի, որ պահ-պանում են ատամները փչանալուց և ոսկորի փտելուց, առաջ են առնում ատամների վրա քարի կազմվելուն, ոյժ են տալիս ծնօտին և բերանին հաճելի Թարմութիւն են տալիս։

Գինը ատամների սալիցիլեան

էլեկսիրի	1 ր. 25 կ.
» » փոշեի	1 » 25 »
» » պաստայի	1 »
» » մաստիկի (ատամները պլոմբելու համար)	1 »
» ատամների կաթիլներ. » »	50 »

Այդ արգիւնքը օպտով և մաս մաս ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ Ց. Ս. ԾՈՒՐԻՆՕՎԻ և ընկ. մօտ։

Въ Тифлисѣ у Цуринова 1 (12)

ԱՄԵՆԱՀԱՍՏԱՏ ՄԻՋՈՑ

ՓՈՔՐ ԵՒ ՄԵԾ ՄԿՆԵՐ, ԽԼՈՒՐԴՆԵՐ ԵՒ ՄԻՋԱՏՆԵՐ ՈՉՆՉԱՑՆԵԼՈՒ՝ ՐԻՍ ԳՈՒՍՏԱՒ ՔԻՄԻՔՈՍ ՊԷՇՏԻՑ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՏԱՆ ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ

Որ մի քանի արտասահմանեան պա- լատներից արտօնութիւններ ունի։

Պատիւ ունիմ առաջարկել թէ հասարակութեանը, թէ պ. պ. վաճառականներին ինձա-նից հնարած ամենաոր և մեծ ներգործութիւն ունեցող միջոցներ՝ մկներ, խլուրդներ և ամեն տեսակ միջատներ, ինչպէս օրինակ սև ուտիճ (տարական) ցեց, մրջիւն, բաղլինջ, լու և այլն, ոչնչացնելու համար։ Ցիշեալ միջոցները, որք իմ գիւտերն են և ինձանից պատրաստ-ված են, ստացան կատարեալ հաւանութիւն և յայտնի են ամբողջ Եւրօպայում, որի համար և ունեմ վկայաթղթեր։

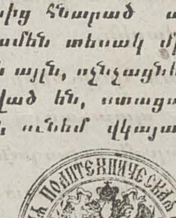

Այդ միջոցները արժանացան Մօսկվայի բազմար-վեստեան հանդիսում 1872 Թւին մեծ արծաթեայ մե-դալի և Վիէնայի աշխարհահանդիսում 1873 թ. առա-ջադիմութեան համար մեդալի (Fortschritts—Medaille):

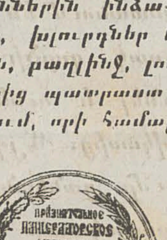

ՀՆԱՐՈՂԸ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐ Է ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՍՏԱՏ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ։

Մեծ քանակութեամբ առնողներին զիջումն կը լինի։

ԳՆԵՐԸ՝

Մկների և խլուրդների դէմ դեղը մի սրուակի հա-մար 1 ր. 50 կօպ.։ փոշին սև ուտիճների, ցեցի մրջիւնների և լուերի դէմ 1 րուբլ. Սորա հետ հարկաւոր է առնել և գուտապէրչի փոքրիկ մե-քենաներ իւրաքանչիւրը 60 կօպ.։

Հեղուկ բաղլինջների դէմ մի սրուակ 1 ր.։

Այդ միջոցը ունի անուշ հոտ, բիծեր չէ անում և յան-կարծակի է ներգործում, որի համար երաշխաւոր է գլխաւոր Դէպօ։

Հաստատ միջոց ԿՈՇՏԵՐԻ և կաչու կոչտութիւն-ների դէմ, մի սրուակ 60 կօպ.։

Գլխաւոր դէպօ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. ԼԱՆԿՕԻ մաղիկային մագազինում, Դվորցովի փողոցում, Արծրունու տանը։ ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱՍՈՒՄ պ. ՍԵԳԱԼԻ մօտ, իսկ ՍՏԱՎՐԱՊՕԼՈՒՄ պ. ԿՈՒՐԻԼՋԷՆԿՕԻ մօտ։

Օտարաքաղաքացիները Թող բարեհաճեն ճանապարհի ծախսը վճարել յիշեալ միջոց-ները ուղարկելու համար։ կարող են Թէ փողով, Թէ փօստի մարկաներով։ 44 (50)

Дозволено цензурою 5 Февраля 1877 г. Тифлисъ. Типографія Мартиросіанца. Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ